

Citation style

Hrdinová, Martina: review of: Michal Fiala / Pavel Koblasa / Jan Županič, Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra. Erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky), Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2014, in: Český časopis historický, 2015, 4, p. 1034-1037, DOI: 10.15463/rec.1367571920

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Poslední kapitola knihy je věnována „obchodní praxi“, tedy otázkám financování obchodu, inovacím ve finančních vztazích, formám bezhotovostních transakcí, organizaci prodeje, informacím a jejich oběhu i otázkám dopravy a jejích proměn ve sledované době. I zde tematizuje Buňatová obchodní společnosti pražských křesťanských i židovských obchodníků. Po stručném, ale obsažném závěru následují přílohy s resumé, seznamem zkratk, tabulek, přepočty vah a měn, slovníčkem některých pojmů, dále soupis pramenů a výběrově literatury a – bohužel také výběrový – rejstřík.

Z autorčiných závěrů je třeba zdůraznit především důkladně ověřené zjištění, že obchodu s popsanou oblastí zcela dominovali židovští obchodníci. Právě oni realizovali vývoz českého sukna, plátna a textilních výrobků včetně klobouků a čepic. Z ostatních artiklů stojí za uvedení zejména export nožů. Do Prahy naopak z východu, zejména z Krakova, putovaly kůže a kožišiny, dále tranzitní zboží středomořského, tureckého nebo asijského původu a dále importy, které do Krakova přicházely po Visle z Gdaňska. „Praha předbělohorského období tak představovala ekonomické a obchodní středisko, které sice nebylo velkoobchodní křižovatkou celoevropského významu, ani sídlem bankovního kapitálu, avšak svou, ve střední Evropě bezkonkurenční velikostí a rezidenční, politickou i kulturní funkcí byla předurčena k roli největšího obchodně tržního, redistribučního a spotřebního centra středoevropského regionu. (...) Pražští kupci operovali prakticky na všech mezinárodních trzích a ve veletržních centrech širší střední Evropy, a sami či ve spojení se svými zahraničními faktory zajišťovali zásobování a uspokojovali poptávku této rezidenční metropole.“ (s. 295). To je podstatný závěr cenné práce, i když pro jeho ověření nebo doplnění bude v budoucnu nutno podobně důkladně zpracovat také materiál linecký, norimberský a augšpurský. A možná bude též užitečné, aby se někdo podobně důkladně jako Buňatová podíval i na prameny italské provenience.

Zatím však máme v rukou knihu, resp. dvojici monografií, které podstatně mění obraz jak předbělohorské Prahy, tak jejích mezinárodních vztahů. Židovská komunita je tu s prospěchem pro pochopení dobové reality platně integrována do „velkých dějin“, do příběhu křesťanské společnosti. To otevírá cestu k novým pohledům i na řadu dalších aspektů židovských i křesťanských dějin Prahy, Čech i střední Evropy.

Jiří Pešek

Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA – Pavel KOBLASA

Šlechtický archiv c. k. ministerstva vnitra. Erbovní listiny Národního archivu, Státního oblastního archivu v Praze, Archivu hlavního města Prahy (dodatky), Archivu Národního muzea (dodatky)

Praha, Státní oblastní archiv v Praze 2014, 1047 s., ISBN 978-80-86781-24-2.

Zkušení autoři, kteří již od poloviny devadesátých let odborně zpracovávají a zpřístupňují erbovní listiny a jejich vidimáty a opisy z různých institucí,¹ zaměřili v recenzované publikaci

1 Michal FIALA – Jakub HRDLÍČKA – Jan ŽUPANIČ, *Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a nobilitační privilegia studentské legie roku 1648. Edice*, Praha 1997, 506 s. – 200 listin; Michal FIALA – Tomáš KREJČÍK, *Erbovní listiny Archivu Národního muzea*, Praha 2001,

pozornost na bohemikální nobilitační akta ze Šlechtického archivu ve Vídni, erbovní listiny Národního archivu a Státního oblastního archivu v Praze. Základní kritérium výběru listin do soupisu byla jako v předchozích dílech přítomnost znaku, tedy jeho vyobrazení nebo popis v textu listiny (konceptu, opisu).

Již v předchozích publikacích těchto autorů se součástí edic erbovních listin kromě úvodu stala i odborná pojednání o dané problematice. Např. v roce 2001 to byla stať o erbovních listinách od Tomáše Krejčíka,² v roce 2011 její pokračování shrnující nové poznatky o vývoji nobilitací a erbovních listin.³ Vhodně se zde spojuje historicko-analytická složka se složkou zprostředkující prameny na nadstandartní úrovni (kromě záhlavního regestu i náhradní regest s opisem podstatné části listiny týkající se erbu). Je tomu tak i v této publikaci, kterou v úvodu představuje Jan Županič.

První dvě kapitoly jsou zaměřené na historii Šlechtického archivu (dále ŠA) ve Vídni (1828–1918) a genezi jeho fondů. Archiv obsahoval nobilitační spisy, konfirmace šlechtictví, erbů, predikátů, erbovní listiny, doklady k erbovnímu strýcovství, renobilitační akta, palatináty, inkoláty, povolení k fideikomisům, ale také akta k povyšování obcí na městysy, případně města, erbovní listiny pro města, nebo potvrzení používání již existujícího znaku a také erbovní listiny pro církevní hodnostáře. Při archivní rozluce v letech 1920–1923 došlo k delimitaci bohemikálních akt do Československa, ale při výběru archiválií se nepostupovalo důsledně. Některé části zůstaly ve Vídni a situaci následně zkomplikovalo i opětovné stěhování spisů do Vídně za nacistické okupace a jejich návrat v letech 1946–1949. Současný stav bohemikální části, která dnes tvoří v Národním archivu fond Ministerstvo vnitra – Šlechtický archiv Vídeň, popisuje Pavel Koblasa, strukturu vídeňského fondu (Österreichisches Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungsarchiv – Adelsarchiv) charakterizuje Jan Županič. Soustavné zpracování obou fondů a jejich virtuální zkompletování se ukázalo jako jediná možná cesta pro získání komplexního obrazu nobilitačních procesů od poloviny 19. století do roku 1918. Edice listin i okruhy témat dalších odborných kapitol byly rozděleny podle příjemců privilegií (šlechta, resp. budoucí šlechta, obce, církevní hodnostáři).

Obecně se procesem nobilitace zabýval Jan Županič, jenž přehledně shrnul dosavadní poznatky a doplnil je o analýzu výnosu c. k. ministerstva vnitra z roku 1860 regulujícího mj. poplatky za zhotovení listin pro různé šlechtické stupně. Rody, jichž se týkají editované koncepty nobilitačních a erbovních listin v ŠA, se dočkaly zpracování formou medailonů. V nich jsou krátce popsány dějiny rodů a postup jejich žádostí o povýšení do šlechtického stavu nebo o obnovení šlechtictví atp. Celkem je zpracováno 136 rodů, ve většině případů

486 s. – 144 listin; Jan ŽUPANIČ – Michal FIALA, *Praha 1648. Nobilitační listiny pro obránce pražských měst roku 1648*, Praha 2001, 320 s. + 1 CD-ROM – 145 listin; Michal FIALA – Jakub HRDLÍČKA – Tomáš KREJČÍK – Jiří BRŇOVJÁK, *Litterae armorum. Erbovní listiny Národního archivu v Praze*, Ostrava 2011, 134 s. + 1 CD-ROM – elektronická edice – 199 listin.

2 T. KREJČÍK, *Erbovní listiny jako specifický druh pramene*, in: M. Fiala – T. Krejčík, *Erbovní listiny Archivu Národního muzea*, s. 7–38.

3 TÝŽ, *Nové poznatky k vývoji erbovních a nobilitačních listin*, in: M. Fiala – J. Hrdlička – T. Krejčík – J. Brňovják, *Litterae armorum*, s. 11–72.

se jedná o renobilitace, tedy potvrzení a obnovu šlechtického titulu. Zachyceny jsou však i mimořádné kauzy, např. akta k procesu, pokud někdo užíval titul neoprávněně (s. 130 Bassevi z Treyenberka), nebo rezignace šlechtice na jméno a přijetí jiného jména (s. 139 proměna Dobrženských z Dobrženicz na Kottulinské z Kottulina). J. Županič tak na jednotlivých případech dokládá různé způsoby přístupu k získání šlechtického stavu ve druhé polovině 19. a začátkem 20. století. Nevýhodou je, že u medailonů chybí čísla editovaných listin vztahujících se k rodu, takže jejich dohledání v edici, která má několik částí, není úplně jednoduché.

V souvislosti se zmíněnými obnovami šlechtického stavu podává J. Županič v další stati podrobné vysvětlení tzv. renobilitačních kauz, které proběhly v Praze s falšovatelí „šlechtického“ původu. Přetištění starších statí dalších autorů (Robert Radim Novotný, Stanislav Mikule, Václav Horčíčka, Jiří J. K. Nebeský, Jan Županič) umožnilo dotvoření obrazu zevrubnější analýzou konkrétních případů. Variabilita kauz a jejich propojení osobami padělatelů „šlechtické“ minulosti a genealogických agentů (Antonín Petr Schlechta, Antonín Růžek, a zejména Josef Mejtský a Jan Vašák) ukazují názorně, o jak rozsáhlý a složitý sociálně-hierarchický fenomén se na přelomu století jednalo.

Erbovními listinami pro lokality se zabýval T. Krejčík. Shrnl jejich vývoj, přinesl základní typologii a v závěru se věnoval erbovním miniaturám z listin editovaných v této publikaci. P. Koblasa na základě analýzy dokumentů dochovaných v ŠA popsal proces povyšování obce na městys, příp. město a doložil ho na konkrétních případech – „úspěšného“ města Chodov (okres Karlovy Vary) a „neúspěšné“ obce Pohoří na Šumavě (okres Český Krumlov). Edice 102 listin ze spisů v ŠA týkajících se povyšování lokalit a udělování znaku je řazená abecedně podle názvu lokality, nejstarší je z roku 1579 (opis listiny pro Opavu z roku 1895), nejmladší ze 17. září 1918 pro Dolní Poustevnu. Ke škodě publikace nebylo v odborných statích přihlédnuto k editovaným listinám pro církevní hodnostáře.

Edice erbovních listin Národního archivu (199 kusů) a Státního oblastního archivu v Praze (69 kusů), stejně jako dodatky k erbovním listinám z Archivu hlavního města Prahy (11 kusů) a Archivu Národního muzea (12 kusů), je publikována bez úvodní kapitoly. Pro část týkající se Národního archivu již byla studie uveřejněna v knižní části elektronické edice v roce 2011, rovněž poslední dva soubory dodatků mají svůj úvod v předchozích edicích. Představení by si však zasloužily listiny ze Státního oblastního archivu v Praze a státních okresních archivů, kde již typologie fondů napovídá, že se jedná zejména o erbovní privilegia z archivů měst, rodových archivů (zejména velký soubor valdštejnských privilegií z Rodinného archivu Valdštejnů, Mnichovo Hradiště) a archivů velkostatků. Analýzu miniatur z listin zahrnul do své kapitoly T. Krejčík. Privilegia jsou v těchto souborech řazena chronologicky.

Edice všech dokumentů je číslována průběžně, jednotlivé položky obsahují záhlavní i náhradní regist, důležitý je popis znaku excerpovaný z listiny i popis erbovní miniatury s upozorněním na eventuelní vzájemné odchylky. Číslo listiny odpovídá číslu miniatury v obrazové příloze.

Pomocný a vyhledávací aparát obsahuje bohatý soupis pramenů a literatury a dále jmenný, místní a věcný rejstřík vztahující se pouze na edici listin s uvedením čísla edičního

záznamu. To by postačovalo tehdy, když by edici předcházela pouze krátká úvodní stať, jak tomu bylo v dřívějších svazcích. V tomto případě, kdy textová část čítá přes 260 stran, je už potřebný alespoň jmenný a místní rejstřík. Chybějící rejstřík heraldický (neobsahují ho ani předchozí publikace) je možné výhodně nahradit digitální verzí edice s plnotextovými vyhledávači, jak k tomu již došlo u listin z Archivu hlavního města Prahy, Archivu národního muzea i Národního archivu. Věříme, že zanedlouho se stejné pozornosti dostane i listinám z této publikace. Souborné vydání všech výše uvedených edic v softwaru, který bude po delší dobu odolávat změnám operačních systémů, by jistě přivítali všichni badatelé.

Martina Hrdinová

Die Habsburgermonarchie 1848–1918

Bd. IX/1, Soziale Strukturen. Von der Feudal-Agrarischen zur Bürgerlich-industriellen Gesellschaft

Hrsg. von Helmut RUMPLER und Peter URBANITSCH

Teilband 1/1: ***Lebens- und Arbeitswelten in der industriellen Revolution***

Teilband 1/2: ***Von der Stände- zur Klassengesellschaft***

Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften (VÖAW) 2010, XXIV+1822 s., ISBN 978-3-7001-6892-8.

Bd IX/2, Soziale Strukturen. Die Gesellschaft der Habsburgermonarchie im Kartenbild. Verwaltungs-, Sozial- und Infrastrukturen. Nach dem Zensus von 1910

Hrsg. von Helmut RUMPLER und Martin SEGER

Wien, VÖAW 2010, 362 s. s 96 mapami, ISBN 978-3-7001-6721-1.

Více než jednu vědeckou generaci vycházejí monumentální dějiny Habsburské monarchie 1848–1918, které nejdříve vydával Adam Wandruschka, poté Helmut Rumpler s Peterem Urbanitschem. Jedná se obdivuhodné dílo již z toho prostého důvodu, že tři zmínění rakouští historici udrželi v pravidelném chodu náročný akademický projekt základního výzkumu, jehož význam a ani výsledek nemohl koncem šedesátých let 20. století nikdo z nich dohlédnout. První svazek vyšel v roce 1973 a představuje nádherný pomník dnes již opuštěné kliemetrii jako všespasitelné metodě výzkumu hospodářských dějin. K dokončení celého projektu zbývá vydat (již jen) dva závěrečné svazky: *První světovou válku a Kulturu a společnost*. K první světové válce už vyšly statistiky obětí.

Poslední v úplnosti vydané svazky tohoto projektu se věnují sociálním dějinám, respektive sociálním strukturám, životním světům, spolkové činnosti, veřejnému mínění a řešení sociální otázky. Jsou tak pomyslným vrcholem celého díla. Sociální dějiny – a nikoliv například zahraniční politika, diplomacie či mapování vývoje represivních složek státu – tvoří korunu a osu projektu. V rámci historiografického provozu jsou totiž metodicky a metodologicky nejnáročnějším, nejkritičtějším úkolem. Představují jakýsi středobod, kam se sbíhá velmi rozmanitý výzkum, kde mají být zřejmé koncepční postoje a kde se mohou odkrývat světonázorové představy historika – autora. Proto všichni do projektu nezainteresovaní historici po léta sledovali s jistým napětím, jak se rakouští kolegové právě s takovýmto svízelným